

С. В. МАЙСТРО

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Визначено сутність державної економічної політики та виокремлено основні її елементи. Розглянуто основні етапи та принципи реалізації державної економічної політики. Узагальнено теоретико-методологічні засади реалізації державної економічної політики в сучасних умовах.

Ключові слова: державна економічна політика, державне управління, принципи, методологія реалізації державної економічної політики.

Essence of state economic policy is definite and basic its elements are selected. Basic stages and principles of realization of state economic policy are considered. The theoretical and methodological bases of realization of state economic policy are generalized in modern terms.

Key words: state economic policy, state administration, principles, methodology of realization of state economic policy.

Складні та суперечливі процеси сучасних суспільних трансформацій і необхідність подолання кризових явищ в економіці вимагають відповідного впливу держави та чітко діючої системи соціально-економічного управління шляхом формування та реалізації ефективної державної економічної політики.

Значна кількість науковців переймалася дослідженням питань визначення теоретико-методологічних засад реалізації державної економічної політики. Серед наукових розробок подібного спрямування можна виокремити праці таких учених, як А. Бебело, О. Беляєв, Л. Дідківська, М. Діба, Г. Одінцева та ін. [1; 2; 3; 5].

Однак залишаються недостатньо дослідженими і потребують поглибленого вивчення питання напрямів удосконалення теоретико-методологічних засад реалізації державної економічної політики в сучасних умовах.

Метою статті є визначення та вдосконалення теоретико-методологічних засад реалізації державної економічної політики в сучасних умовах.

Державна економічна політика базується на теоретико-методологічних засадах економічної теорії, на основі пізнання об'єктивних економічних законів, потреб, інтересів і цілей різних економічних суб'єктів. Основними елементами економічної політики є фінансово-кредитна, бюджетна, науково-технічна, структурна, соціальна, інвестиційна, аграрна, регіональна, зовнішньоекономічна політика. Реалізація державної економічної політики розглядається з погляду взаємозв'язку між суспільними проблемами і державою. На першому етапі реалізації економічної політики держава визначає ці проблеми, на другому етапі –

розробляє стратегію і план їх розв'язання, а також законодавчо закріплює (легітимує) політику, на третьому етапі – вживає заходів щодо розв'язання цих проблем, а на прикінцевому етапі – оцінює результати і визначає напрями майбутніх дій.

Державну економічну політику можна розглядати як механізм використання інструментів регулювання для досягнення національних інтересів. Цю політику становлять два основні аспекти – теоретичний і практичний.

Теоретичний аспект державної економічної політики передбачає систематичне наукове дослідження методів, дій і заходів, спрямованих на забезпечення і підтримку якнайефективнішого розвитку національної економіки, а також формування економічного мислення.

Практичний аспект державної економічної політики пов'язаний із розробленням системи конкретних заходів щодо державного регулювання економіки, що, у свою чергу, передбачає розкриття сутності механізму формування і реалізації економічної політики.

Державна економічна політика – це сукупність форм, методів, принципів та інструментів, за допомогою яких держава впливає на діяльність суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру з метою створення належних умов для функціонування ринку та вирішення соціально-економічних проблем суспільства.

Реалізація державної економічної політики – це безперервний, динамічний процес досягнення поставлених цілей, в якому беруть участь різні органи державної влади й інститути громадянського суспільства. Реалізація починається відразу ж після схвалення і легітимації державної економічної політики або окремої програми і є основним видом діяльності органів державної влади.

Формування й реалізація державної економічної політики здійснюються в чотири етапи (цей процес ще називають політичним циклом):

1 етап – визначення суспільних проблем і цілей політики (ініціювання політики).

2 етап – розроблення й легітимація державної економічної політики (формування політики).

3 етап – здійснення та моніторинг державної економічної політики (здійснення політики).

4 етап – оцінювання і регулювання державної економічної політики (оцінка політики) [1].

Головні елементи механізму економічної політики характеризуються такими термінами, як суб'єкт, об'єкт, цілі, методи і засоби. Під суб'єктами економічної політики розуміють, як правило, лише державу. Однак таке розуміння є доволі спрощеним. Насправді суб'єктами економічної політики є як носії, так і виразники економічних інтересів. До них відносяться різного роду об'єднання, які виражають інтереси певних прошарків і груп населення. Це перш за все профспілки та об'єднання підприємців.

Суб'єктами економічної політики є носії, виразники та виконавці господарських інтересів, насамперед соціальні групи, що відрізняються одна від одної майном, доходами, видами діяльності, професіями, галузевими та регіональними інтересами. Це наймані працівники та власники підприємств, керівники та акціонери, інвестори та ін. У кожній з цих груп є свої інтереси, зумовлені їхнім соціально-економічним становищем, а також належністю до того чи іншого регіону та виду діяльності.

Державні органи управління, включаючи регіональні і місцеві інституціональні структури, використовують свою владу для узгодження економічних інтересів різних груп виробників і населення країни, спрямування їх трудової активності на досягнення певної загальної мети [5].

Об'єкти державної економічної політики – це сфери, галузі, регіони, а також явища, ситуації та умови економічного життя країни, де виникли або можуть виникати певні проблеми, що не вирішуються автоматично, як того вимагають умови нормального функціонування економіки й підтримання соціальної стабільності.

Об'єктами державної економічної політики є: економічний цикл; структура економіки; умови інвестиційної діяльності; науково-технічний прогрес та інноваційні процеси; грошовий обіг та інфляція; платіжний баланс; соціальні проблеми (зайнятість, доходи населення, підготовка і перепідготовка кадрів, соціальний захист тощо); умови конкуренції; довкілля (екологічні проблеми); регіони [3].

Методологія економічної політики держави має ґрунтуватися на певних підходах і принципах та передбачати логіку управління соціально-економічним розвитком країни.

Під принципами державного управління розуміють керівні правила, основні положення, норми поведінки, що відображають найбільш загальні стійкі риси законів і закономірностей управління, яких необхідно дотримуватись в управлінській діяльності [2].

Можна сформулювати кілька загальних принципів, додержання яких сприяє реалізації державної економічної політики:

- 1) скорочення рівнів управління і спрощення організаційних структур;
- 2) створення ефективного механізму координації і тісна співпраця між учасниками реалізації політики;
- 3) надання певної міри самостійності й автономії виконавчим організаціям;
- 4) систематична оцінка результатів роботи і вдосконалення механізму підзвітності;
- 5) використання сучасних управлінських технологій та інформаційно-аналітичних систем.

Основні принципи реалізації державної економічної політики наведено на рисунку.

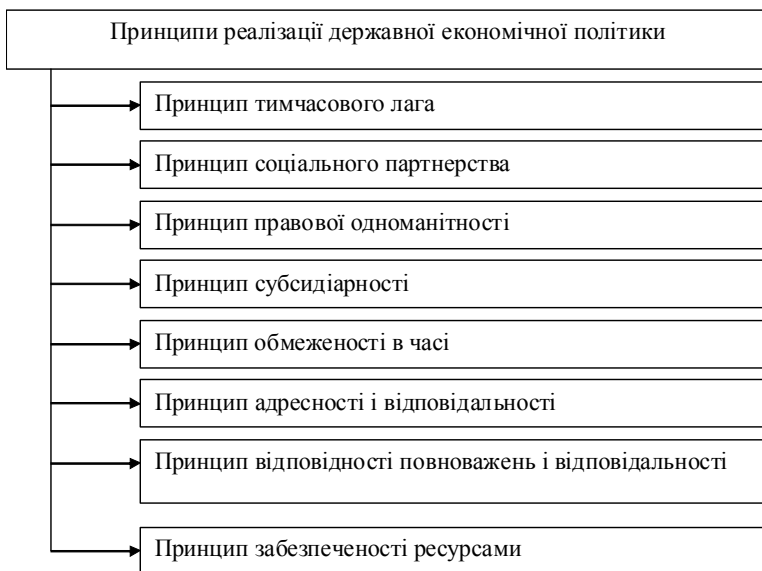

Рисунок. Принципи реалізації державної економічної політики

Основоположними принципами реалізації державної економічної політики є:

1. Принцип тимчасового лага. Означає, що результати реалізації економічної політики можуть позначатися не одразу, а через визначений і, можливо, досить тривалий період часу.

2. Принцип соціального партнерства. Означає, що реалізація напрямів економічної політики повинна здійснюватися по узгодженому вирішенню всіх суб'єктів даної політики.

3. Принцип правової одноманітності. Означає, що реалізація економічної політики повинна мати чітку правову основу, сформовану на національному рівні.

4. Принцип субсидіарності – це принцип організації і діяльності держави та інших інститутів, згідно якому вищестоящі органи можуть брати на себе вирішення тільки тих завдань, які не в змозі виконати нижчестоящі, і повинні допомагати останнім в підтримці їх самостійності і власної відповідальності.

5. Принцип обмеженості в часі. Жодна стратегія реалізації економічної політики не повинна носити безстроковий характер, через наявність двох основних причин: по-перше, це значно знижує відповідальність та ініціативність суб'єктів управління; по-друге, з часом соціально-економічна ситуація може змінитися і, отже, зміняться умови реалізації економічної політики.

6. Принцип адресності і відповідальності. Означає, що заходи щодо реалізації економічної політики повинні бути гранично конкретизовані по виконавцях та визначенні відповідальності за їх реалізацію.

7. Принцип відповідності повноважень і відповідальності. Передбачає, що відповідальність за виконання певної функції не повинна перевищувати обсяг наданих повноважень, але і не повинна бути меншою за цих повноважень.

8. Принцип забезпеченості ресурсами, тобто реалізація конкретної функції на відповідному рівні реалізації економічної політики повинна бути забезпечена необхідними інформаційними, матеріальними, фінансовими, трудовими ресурсами.

Методологія реалізації державної економічної політики ґрунтується на певних підходах, принципах та передбачає логіку управління соціально-економічним розвитком країни. Ринковий механізм і державна економічна політика перебувають у діалектичній єдності. Раціональний синтез ефективного ринкового механізму і державної економічної політики дає змогу вирішувати основні соціальні та економічні проблеми суспільства, кон'юнктурні та стратегічні цілі. Єдність державної економічної політики та ринкового саморегулювання економіки забезпечує узгодження інтересів усіх суб'єктів щодо реалізації соціально-економічних цілей розвитку суспільства.

Методологія дослідження державної економічної політики потребує використання повного спектра загальнонаукових та емпіричних методів. До загальнонаукових методів дослідження належать аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, конкретизація, системний аналіз. Важливість застосування в дослідженні державної економічної політики наведеного переліку загальнонаукових методів та підходів відображена в таблиці [5].

Необхідними є також використання сукупності різних прийомів фактографічних та експертних методів, що дають змогу на аналітичних даних зробити певні наукові узагальнення про економічну політику в майбутньому. Використання зазначених методів, наукового пошуку і прогнозування доцільне та необхідне і тому, що сучасні реалії розвитку економічної системи характерні трансформацією внутрішніх та зовнішніх пріоритетів розвитку.

У цілому, існують такі методологічні підходи до реалізації державної економічної політики [1].

По-перше, реалізація як лінійний процес. При цьому основними організаційними умовами її успішного виконання є:

- 1) зрозумілі цілі діяльності і стандарти виконання функцій;
- 2) наявність необхідних ресурсів: фінансових, матеріальних, інформаційних, людських тощо;
- 3) ефективні організаційні структури;
- 4) розроблені правила, процедури та інструкції, що координують і регламентують діяльність організацій і їхні відносини з владними структурами;
- 5) розвинені комунікації і система координації діяльності різних структур, залучених до процесу здійснення політики, в тому числі:
  - виконавчої і законодавчої влади;
  - центральної, регіональної і місцевої влади;
  - центральних органів виконавчої влади;
- 6) умотивований і кваліфікований персонал.

Загальнонаукові методи та методологічні підходи
в державній економічній політиці [5]

<i>Загальнонауковий метод дослідження</i>	<i>Формальнологічний зміст методу</i>	<i>Застосування в державній економічній політиці</i>
Аналіз	Вивчення предмета за допомогою його розчленування на складові елементи	Необхідність аналізу окремих елементів економічної політики у рамках функціонування єдиного механізму
Синтез	Вивчення об'єкта в його цілісності, в єдиному і взаємному зв'язку його частин	Необхідність поєднання проаналізованих елементів економічної політики в єдине ціле та опрацювання їх взаємозв'язків
Індукція	Виведення загального висновку про ознаки елементів на основі вивчення цих ознак у частині елементів однієї множини	Можливість вивчення позитивних та негативних факторів впливу на економічну політику
Дедукція	Дослідження стану об'єкта в цілому, а потім його складових елементів	Можливість оцінки економічної політики у цілому та її структури і функціональних механізмів зокрема
Моделювання	Заміна предмета або явища на їх аналог, що містить істотні риси оригіналу	Використання типових інструментів моделювання для розроблення раціональної моделі економічної політики
Абстрагування	Перехід від конкретних питань до загальних понять і законів розвитку	Можливість використання методу для перспективного планування на основі ґрунтовного вивчення економічної політики на сучасному етапі
Конкретизація	Вивчення предметів у якісній багатосторонності та різнобічності проявів	Можливість дослідження економічної політики на сучасному етапі розвитку економічної системи і світових координатах
Системний аналіз	Вивчення об'єкта дослідження як сукупності елементів, що утворюють систему	Можливість здійснення аналізу й оцінки економічної політики із урахуванням сукупності детермінант його розвитку

По-друге, реалізацію політики можна розглядати як комплекс дій різних державних структур, пов'язаних з адаптацією всіх учасників, і насамперед вищих керівників, протягом усього здійснення політики до умов і завдань, які доводиться розв'язувати, з умінням узгоджувати свої інтереси і формувати партнерські відносини. У цьому випадку велике значення відіграють інформаційні системи і канали зворотного зв'язку, що дають можливість дізнаватися про нові події і про результати діяльності і на цій основі регулювати свою роботу, виходячи з місії і цілей організації або індивіда.

По-третє, реалізацію політики можна подати як діяльність за певними правилами – як формальними, так і неформальними, які встановлюються на самому початку або формуються учасниками здійснення економічної політики на підставі нагромадженого досвіду. Разом з тим важливе значення має організаційна культура, що впливає на характер взаємовідносин між учасниками [1; 4].

Таким чином, державна економічна політика – це стратегія цілеспрямованого впливу на економічні процеси на макро- і мікрорівні, створення умов і вдосконалення напрямків розвитку економіки відповідно до певного суспільного устрою. Крім того, не слід зводити сутність державної економічної політики тільки до набору сукупності методів і важелів управлінського впливу на економічні процеси. Управлінський вплив держави включає не тільки регулювання, а й організацію, планування та контроль. Основою державної економічної політики має стати визначення цільової мети функціонування економічної системи, конкретних функцій кожного її елементу щодо реалізації цієї мети та їх взаємодії з іншими елементами системи, що й буде предметом подальших наукових досліджень.

Література:

1. *Беляев О. О.* Держава і перехідна економіка: механізм взаємодії / О. О. Беляев, А. С. Бебело, О. М. Комяков. – К. : КНЕУ, 2003. – 261 с.
2. *Державне управління і менеджмент* : навч. посіб. у табл. і схемах / Г. С. Одінцова, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов [та ін.] ; за заг. ред. д.е.н., проф. Г. С. Одінцової. – Х. : Вид-во ХарПІ УАДУ, 2002. – 492 с.
3. *Дідківська Л. І.* Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – К. : Знання-Прес, 2000. – 209 с.
4. *Економічна політика* : навч. посіб. / [О. О. Беляев, А. С. Бебело, М. І. Діба та ін.]. – К. : КНЕУ, 2007. – 254 с.
5. *Уманців Ю. М.* Механізм економічної політики : навч. посіб. [Електронний ресурс] / Ю. М. Уманців. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15970122/ekonomika/metodologichni_zasadi_formuvannya_realizatsiyi_ekonomichnoyi_politiki#159.

Надійшла до редколегії 27.04.2013 р.